

КОНЦЕПТОЛОГІЯ

УДК 811.161.2'373

К.Ю. Голобородько

ХУДОЖНЬО-СЕМАНТИЧНЕ НАПОВНЕННЯ МОЯ ДУША В СТРУКТУРІ ОЛЕСЕВОГО КОНЦЕПТУ Я

У статті розглядається художньо-семантичне наповнення мовного образу душі ліричного героя в поетичному мовленні Олександра Олеся. Авторська мовомислинна інтерпретація залежить від поетового сприйняття навколишнього світу та репрезентує індивідуальне світобачення.

Ключові слова: концепт, художньо-семантичне наповнення, поетичне мовомислення, мовний образ.

Голобородько К.Ю. Художественно-семантическое наполнение МОЯ ДУША в структуре Олесевого концепта Я. В статье рассматривается художественно-семантическое наполнение языкового образа души лирического героя в поэтической речи Александра Олесея. Авторская речемыслительная интерпретация зависит от восприятия поэтом окружающего мира и представляет индивидуальное мировоззрение.

Ключевые слова: концепт, художественно-семантическое наполнение, поэтическое речемышление, языковой образ.

Goloborodko K.Y. The artistic and semantic filling MY SOUL in the structure of Olese's concept I. In the article the artistic and semantic filling of the lingual image soul in Alexander Olese's poetics are examined. Author's interpretations depend on poet's perception of world and represent individual worldview.

Keywords: concept, artistic and semantic filling, poetical lingual thinking, lingual image.

Кожна людина ідентифікує себе у світі через систему параметрів внутрішнього змісту. Концентрація уваги на глибинних порухах емоційно-чуттєвого світосприймання обумовлена посиленням особистісного начала в художній культурі, яке, у свою чергу, спричиняє наповнення її індивідуальними інтенціями і романтичними поривами. Індивідуально-поетична сфера Олесевого концепту Я містить ядерну частину, яка репрезентує мовомисленнєві іпостасі творчої особистості, приядерну частину з авторським осмисленням поетової душі, серця, думки, почуттєво-пісенного стану. Деякі особливості ідіостилу Олександра Олеся були в полі зору О.К. Бабишкіна, М.С. Грушевського, М.Г. Жулинського, А.К. Мойсієнка, М.Я. Неврлого, Р.П. Радишевського, О.О. Рисака, І.В. Чернової. Зміст і структура Олесевого концепту Я не були раніше об'єктом спеціального аналізу.

Концепт Я засвідчує наявність контрастних кольорів і звуків, протидорства реальних і уявлених конфліктів, трансформацію станів і динаміки духу, широкого настроєвого діапазону, що коливається від найінтимнішої сокровенності до трибунної патетичності. За допомогою контекстної художньої семантики О. Олесь дає поетично-свідомісний зріз внутрішнього стану

ліричного героя як віддзеркалення суперечливих взаємин темних і світлих начал, їх постійного протиборства, спадів і піднесень духовного енергетизму. Концепт Я подає не тільки історію особистості, але й дискурс знеможеного ества, що шукає виходу для себе, для народу в складних соціодуховних умовах. Смилове наповнення приядерної сфери концепту Я в О. Олеся пов'язане з внутрішніми якостями людини, на які вказує безпосередньо слово або до яких відсилає власний займенник.

У системі функціональних категорій особистості чільне місце посідає потреба духовного буття, внутрішнього світу індивіда, одним із виразників якого виступає МОЯ ДУША, трактована у досить широкому спектрі своїх виявів: від субстанції ідеально-реального, трансцендентного до матеріально-сутнісного як домінанти внутрішнього стану особистості і форми єднання людини зі всесвітом.

Мета статті – встановити вербальні засоби вираження художньо-семантичного наповнення душі ліричного героя в структурі концепту Я.

Поетова душа як фрагмент приядерної зони характеризується широким спектром індивідуальних смислових наповнень. Семантична площа МОЯ ДУША – КВІТКА частотно реалізується в поетичних рядках О. Олеся: *В квітках була душа моя* [4: 162]; *Нижній цвіт душі-лілеї* [4: 96]. Душа ліричного героя здатна розквітати: *Душа моя на мить одну розквітла* [4: 72]. Частотніше це відбувається в стані закоханості: *І диво!.. Все прокинулось в мені заснуло, // Душа зів'яла, розцвіла, // І повна ласки і тепла...* [4: 603]; *Постій: душа моя розквітла* [4: 208]; *Приглянься: в душі моїй – квітки, // Квітки любові розцвітають* [4: 621]. Навіть в еміграційній поезії ліричний герой уявляє, як разом з квіткою, з травинкою малою // *В моїй душі щось сходе і росте* [4: 433].

Художньо-семантична площа МОЯ ДУША – ПІСНЯ також рельєфно постає в Олесевому мовосвіті: *А в душі лунає // Лебедина пісня // Про любов мою* [4: 704]; *Я слухав: пісня чарівна // В той час в душі моїй дзвеніла* [4: 434]. Художнє переосмислення душі як пісні актуалізується порівнянням: *Як пісня – вся душа моя* [4: 230]. Цей прийом використовується при зображенні стану ліричного героя в очікуванні повернення з еміграції: *Душа, як пісня мотуновна* [4: 498].

Образно-семантична поетизація МОЯ ДУША – АРФА маніфестується в текстах О. Олеся ліричного спрямування, увиразнюючи поетичне мовлення: *А ти вийшла – і сталося чудо якесь: // Вся земля затремтіла, засяла, // Солов'ї засміялись – заплакали десь, // І душа моя арфою стала* [4: 103–104]. Ототожнення поетової душі з образом-символом арфи властиве ранній ліриці О. Олеся. Мелодіювання й романтизація душі ліричного героя знайшли своє яскраве поетичне вивершення в метафоричній констатації «І душа моя арфою стала», де художньо-семантичне осмислення ДУША – АРФА утворює контекст вічності, невмирущої творчості. Смилове наповнення ДУША – АРФА відбивається і в порівняннях: *Коли зо мною ти – душа моя як арфа* [4: 672].

Для поета кожне явище навколишнього світу починало «бриніти», сягаючи резонансу з глибинами його душі. Сам О. Олесь писав, відзначаючи

неабияку власну чутливість: «Моя душа – душа вразлива, у всій гостроті сприймаюча враження» [2].

Поетичне осмислення МОЯ ДУША – БАНДУРА властиве контекстам соціального звучання: *Моя душа жила в бандурі... // Як не дограю я пісні, // Нехай на тій дограюсь бурі, // Коли я буду у труні* [4: 751].

Стан «душа співає» вербалізується предикативними формулами: *Душа співа, як все співає* [4: 128]; *Душа співала молитви // Красі величного світання* [4: 468]. Співучість поетової душі актуалізується в першому рядку одного з віршів: *Ах, скільки струн в душі дзвенить! // Ах, скільки срібних мрій літає! // В які слова людські їх влить?!* [4: 53]. Художньо-вербальний ряд цієї поезії репрезентує мовомислення ліричного героя – ніжне бриніння незмірної кількості струн, сум'яття збентеженої душі закоханої людини, пошук людських слів, якими можна вилити вир почуттів, передати музику слів. Душа в мовомисленні ліричного героя – основа взаєморозуміння, посередник людського спілкування.

Художньо-семантична площина МОЯ ДУША – СТРУНА в поетовому мовосвіті відтворює непідробну щирість і схвильованість закоханої душі ліричного героя: *Задзвеніли струни ще ніжніш-ніжніш... // Мабуть, ти до мене думкою леши, // Мабуть, це ти в'єшся у душі моїй // І крилом черкаєш срібні струни в ній* [4: 99]. Поет з особливою увагою дослухався до голосу свого серця, усіх фібр своєї душі. У стані розпачу поет «зриває струни», і у його душі «грають буруни» або «шумлять перуни»: *Я щодня зриваю струни, // Викидаю за вікно, // Бо в душі моїй буруни // За них грають вже давно* [4: 799]; *В моїй душі гримлять перуни, // Мій мозок різьить блискавки* [4: 213]. Актуалізація мовного образу «моєї душі» супроводжується образною озвученістю та інформаційною фонічністю, а поетичне мовомислення служить своєрідним резонатором найтонших емоційних станів та їхніх взаємопереходів, у результаті чого вони нерідко уподібнені до музичних інструментів і постають у контексті уявлюваних мелодійних візерунків. Особливо відчутною ця тенденція постає в поетичній вербалізації образу поетової душі. Контекстуальне наповнення МОЯ ДУША – СТРУНИ лежить в основі створення цікавого образу-гіперболи-персоніфікації, коли почутій у дитинстві спів кобзарів пройшов певний стан трансформації: *А в душі моїй співають, // Срібло струн перебирають, // Грають, грають кобзарі* [4: 202]. Художньо-семантична площина ДУША – СТРУНА актуалізується в порівнянні: *моя душа...стала знову, як струна* [4: 72].

Індивідуально-авторське осмислення душі ліричного героя репрезентується і в інших інтерпретаціях. У поезії «Нічого не скажеш» вербалізується розуміння «моя душа – храм»: *Дай руку – ходім в мою душу, в мій храм: // На чистім престолі із сліз і із крові // Курить мое серце, палає в любові* [4: 199]; *В душі моїй храм – // Щодня тебе вгляджу я там!* [4: 199].

Просторове розуміння душі відбивається також у площинах ДУША – ХРАМ, ДУША – КРАЙ. Ліричний герой називає свою душу «країною жалю», яка знаходиться «в диму руїн, / В кривавій млі»: *Душа моя – країна жалю* [4: 165]; *Моя душа – моя країна – в диму руїн, // В кривавій млі* [4: 308]. Олесева душа постає в кількох вимірах: душа як духовна субстанція; душа

людини як метонімія; душа як метафора – символ гіперболічного характеру («моя душа – моя країна»).

Душа ліричного героя осмислюється пустою у першій же збірці. Обрив часу та обмеженість просторових меж дном позначається на метафоричних рядках: *Душа моя – дно безджерельне й сухе, // Де тільки сіріє каміння важке; // Душа моя – пуста холодна й німа* [4: 62]. Сповнене трагізму усвідомлення ДУША – ТРУНА: *Поглянь у душу: там в труні, // Лежить любов моя розбита* [4: 84]. У поезії «Погасло сонце ласки і тепла» ліричний герой знов порівнює свою душу з труною: *Душа моя... стала знову, мов труна* [4: 72]. Від побачених довкола жавів і страждань душа ліричного героя перетворюється на пекло: *Думко! Коли я тебе виливаю // В слово холоднее, в пісню свою, / Пекло таке ж я в душі своїй маю* [4: 54]. Олесева художньо-поетична сфера виражає драматизм внутрішнього життя ліричного героя, вона щільно пов'язана із просторовими величинами, семантика яких характеризується або звуженістю, або тенденцією розширення. Індивідуальні осмислення ДУША – ТРУНА, ДУША – ПУСТКА, ДУША – ДНО БЕЗДЖЕРЕЛЬНЕ Й СУХЕ, ДУША – ПЕКЛО передають просторові координати, в яких нерідко перебуває лінгвоментальне самовідчуття ліричного героя. Просторова і часова площина, у якій перебуває ліричний герой, конкретна лише екзистенційно, тобто ліричний герой нерідко перебуває в специфічному душевному стані – за межею будь-якого часу й будь-якої конкретної цивілізації.

Простір душі ліричного героя здебільшого сповнений п'янкою або від нерозділеного кохання (*В п'яній душа моя зосталась, // І крик у неї кров'ю стік* [4: 698]), або від соціального розчарування (*Але захід, захід сонця у душі моїй, // Весь в вінку, в вінку кривавім мрій моїх надій...* [4: 418]). Приходить час, коли «в душі останній промінь гасне» [4: 117]. Близьким за семантикою є створений поетом мовний образ душі-руїни: *В душі моїй сіріють теж руїни мрій, // А я дивлюся і не плачу* [4: 84].

Душа ліричного героя наповнюється снами, мріями. У першій та останній строфах вірша «Апетопе» проголошується: *Сни, що злітали у душу мою, // Дивно розквітли весною в гаю* [4: 794]. Навіть у перші роки еміграції Олександр Олесь пише: *В душу падає мені, – // Усміх щастя, усміх долі* [4: 439].

Лінгвопоетичне осмислення душі відбивається і в поетових порівняннях із бурхливим морем: *Моя душа – як море у негоді, – // Не розберусь в хаосі почуття* [4: 654]; *Коли ж нема тебе – душа моя як море* [4: 672]. Ліричний герой, стоячи над морем, усвідомлює свою душу крилатою: *Душа моя – така ж сьогодні // Крилата, вільна, як і ти* [4: 125].

Свою душу ліричний герой порівнює з образом природної стихії води: *А в мене душа, як в негоді тріпоче, – // Навік скаламучені води її!* [4: 209]. Трапляється в Олесевій поезії глибоко філософське осмислення ДУША – ЯК ОЗЕРО, що ретранслює вихід поетової мистецької свідомості за межі канонів. За художньо-семантичною концепцією цього тропу, як озеро віддзеркалює в собі безодні космосу, вловлює і фіксує переміщення планет, так і душа людини запрограмована космосом, несе в собі його генетичний код і водночас «взаємодіє» з контекстом сфери макро- і мікросвіту. У стані

закоханості ліричний герой порівнює душу із пташкою: *Душа моя розквітла, // Як пташка крилами тремтить* [4: 208].

Індивідуально-художнє наповнення «моя душа – осінній листок» вербалізує порівняння душі зі смертю, підкреслюючи стан ліричного героя після поразки Української Народної Республіки: *Як осінній листок, моя бідна душа, // Як листок на березі тремтить. // Тільки вітер зітхне, тільки вітер торкне, // І вона упаде, полетить* [4: 778]. Кожне враження душі фіксується обертонами смислів, віддзеркалюючи в точно дібраному слові гаму почуттів, внутрішній стан ліричного героя: *А я задуманий сидів: // Мої думки, як ніч горіли, // Пожовклий лист з душі злетів... // Я засинав... Пташки дзвеніли. Душа ліричного героя «прощається з землею»: Мов перед смертю, хочу я // Познатися з душею. // Неначе душенька моя // Прощається з землею* [4: 775].

Художньо-семантична площина МОЯ ДУША – ЖУРБА вербалізується за допомогою слів «туга», «скорбота», «журба», «рана»: *Не до пісень мені. // Тремтять на віях сльози, // І туга душу обняла* [4: 72]; *І як душа моя в журбі // Пісні співатиме тобі?!* [4: 229]; *Душа моя скорботи повна* [4: 678]; *Хоч плачу сам і сходжу кров'ю, // І в ранах вся душа моя* [4: 269]; *Ліричний герой віддає свою душу народним ранам: Душу свою я ранам його віддаю* [4: 79]. Сум поетової душі вербалізується іще в поетичних рядках 1905 року: *Всю стуму розпачу душі моєї // Не розігнать і всесвіту всьому* [4: 80]. Олесеві слова про «Крик і жах в душі моїй» з'являються в період соціальних потрясінь: *Віють крила наді мною – // Крила смерті... Боже мій, // Віють тишою страшною – // Крик і жах в душі моїй* [4: 664]. Стан душі ліричного героя сповнюється настроями жалю, страждань після поразки у національно-визвольних змаганнях у 1908 році: *А душу біль і жаль проїняв...* [4: 158].

Поетова душа потрактовується як символ духовної енергетичності, соціоспрямованої діяльності, а то й вербального вираження націєтворчих інтенцій. Замість мінорної та журливої лексики у віршах громадянської тематики з'являються слова, поняття, що виражають життєствердний тонус буття душі. Лінгвальне вираження стану сп'яніння і сну утворюють у поезії О. Олесея художньо-семантичне поле духовної смерті, приспаної національно-історичної свідомості, натомість і мовний образ душі, яка «ставала крем'яною» і низка словесних формул (*не слова... спокою, іскри креше з неї гнів, зерна слів*) передають пробудження, активізацію паростків повнокровного життя завдяки ціннісній трансформації національного духу: *Ти п'яний спав... А я горів, // Душа ставала крем'яною, // І не слова тепер спокою, // А іскри креше з неї гнів. // І їх, як зерна, кину я // В твоїх полях, степах і луках, // І, може, ти в пекельних муках // Згадаєш зеублене ім'я* [4: 153].

Говорячи про зажуреність своєї душі, у п'ятій збірці Олександр Олесь змушений запевнювати читача, що «не зрадив своїх ідеалів, а просто впав, розтерзаний своїми болями, стомлений і знесилений під тягарем сумнівів і вагань» [1: 99]: *Надії всі поховані тобою, // О, краю мій, потаврений ганьбою... // І як душа моя в журбі // Пісні співатиме тобі?!*

Індивідуально-авторське осмислення МОЯ ДУША – МЕРТВА вербалізується в Олесеївій поезії «Усміхалось сонце, і пташки співали»: *З мертвою*

душею я по полю йшов... [4: 678]. В іншому контексті О. Олесь вербалізує: *А душа лежала мертва, в ланцюгах, // І вдвлялась тяжко в вічний морок ночі* [4: 679].

Чуттєвість глибоких переживань душі ліричного героя репрезентується в рядках інтимної поезії за допомогою словосполучень «океан муки», «страшні безодні»: *І найніжніший дотик мій // Схвилює муки океан // В душі твоїй* [4: 422]; *Ти знов прийшла, щоб всі страшні безодні // Душі моєї розбудить* [4: 60].

Художньо-семантичне наповнення ДУША – БОЛИТЬ актуалізується в предикативних формулах. Олесева душа болить від ганебного життя і стогне від поразки у національно-визвольних змаганнях: *Душа моя в минулім тоне // І по минулому болить* [4: 609]; *Щось болить душа у мене* [4: 629]. Хворобливий стан самотньої душі ліричного героя репрезентовано також за допомогою синонімічних дієслів: *Защеміла, заболіла // Вся душа моя* [4: 94]. Нагнітання больових відчуттів досягається повтором слова «болить» у першому ж рядку вірша, а також уведенням в одному контексті низки спільнокоренових слів «болить – болить – біль»: *Болить душа моя, болить... // Пекучий біль її проймає* [4: 83]. Модифіковані повтори, типові для народної пісні, також актуалізують стан ДУША – БОЛИТЬ: *А вже ж моя душенька наболілась, // А вже з мене доленька насміялась* [4: 730].

Змучений стан поетової душі передається також предикативними конструкціями із семантикою плачу, суму, скорботи: *Плаче душа моя, плаче. // І плаче знов душа моя* [4: 678]; *Щось плачє десь в душі моїй* [4: 575]; *Душа моя і ниє, і сумує, // Без тебе змучена украй* [4: 599]. *Але душа моя голосить // В палких кігтях тернового вінця* [4: 616]; *Душа моя скорботи повна* [4: 678]. На початку кожної строфи вірша «Ніщо не радує» актуалізовано страждання Олесевої душі: *Душа отруєна до краю... // Душа отруєна, не радує її... // Душа дріма – і сниться їй // Сира земля, і в ній могила* [4: 656].

Олександр Олесь докладно, нерідко в хронікальному ритмі вербалізував життя людської душі з її суперечностями, непередбачуваністю, хаосом. За допомогою мовних засобів він висвітлював багатовимірність людської душі у своїй поетичній творчості. Категорія «людської душі» тісно пов'язана у його ліриці з категорією «української душі» та поетичною спробою осмислити її роздвоєність, розгубленість на певних етапах історії національного соціуму. Вербально змальовуючи емоційно-психологічний стан душі ліричного героя у хвилини розчарування, О. Олесь вдається до винятково-довершених поетичних знахідок – метафор, епітетів, порівнянь, персоніфікацій, літот, метонімії. Через використання символічних образів з їхнім концептуальним тематичним навантаженням поет вербалізує власний естетичний ідеал – оптимістичну концепцію життя і безсмертя людської душі. Семантична площина МОЯ ДУША – ГОРИТЬ метафорично відбиває емоційне піднесення ліричного героя, репрезентує життєву активність поета-борця: *В огні горить душа моя, // Зеорю і сам я, – знаю я, // Бо весь палаю я в огні, – // Не жаль себе не жаль мені* [4: 162]; *Торкнусь душею возняною* [4: 476]; *Я з вогню душі своєї // Вилив світу срібний дзвін* [4: 576]; *Й ніхто й ніщо мене не спине,*

– // *Горить в огні душа моя* [4: 592]; *Палає кров душі моєї* // *В усміщці ранньої зорі* [4: 752]; *Хай в нім душа моя згорить* – // *Спали її, спали мене!* [4: 593].

Ідея повноцінності людського існування реалізується в численних образах-персоніфікаціях душі, яка грає і радіє. І, навпаки, семантика трагічності життєвого досвіду, гіркості розчарувань, намагання обмежити їх руйнівний вплив представляють вербалізований образ душі млявої і зім'ятої, сліпої і безкрилої, безборної й осиротілої. Особливо це відчувається в поезіях періоду еміграції. Мовний образ ослабленої душі змальовано у вірші останніх місяців життя «О Верхосулля, люба мрія» (1944, травень): *Де б я не був, чи в Україні, // Чи на вигнанні – думка все // Вночі і вдень до тебе лине, // І душу всю тобі несе* [3: 13]. Художньо-семантична площина МОЯ ДУША – У ВИГНАННІ відбиває стан поневоленої душі, яка «в тюрмі» й рветься з чужої землі через нездоланні мури на рідні простори. Ліричний герой вербалізує свої відчуття: *Не полечу: душа в тюрмі. // Душа тяжка, як камінь, // Лежить на грудях у скорботи // І плаче, туже безнадійно* [4: 409]. В іншій поезії еміграційного періоду порівняння душі ліричного героя із темрявою ночі підсилюється прикметниками «безрадісна, осіння»: *Була, як ніч душа моя, // Як ніч, безрадісна, осіння* [4: 428]. Порівняння сполоханої душі емігранта з листком берези здійснюється паралельно з її «олюдненням»: *Душа сполохана тремтить листком берези, // І притулиться все, припасть все хотіла б // До дужого і разом ніжшого плеча. // Забитися хотіла б у куток // І голову в пільму сховати* [4: 414].

Ностальгія за рідним краєм підкреслюється в збірці «Чужиною» спогадами про щасливі дні, проведені в рідному краї. Нагнітається пригнічений, хворобливий стан душі ліричного героя у кожній строфі вірша «В вигнанні дні течуть, як сльози», за рахунок чого актуалізується семантична площина МОЯ ДУША – У ВИГНАННІ: *Душа ридає, як дитина... // Болить душа, душа болить... // Душа розірвана, як рана* [4: 279–280]. Душа ліричного героя не приймає чужини: *Моя душа іде на хрест і мовчки // Стікає кров'ю* [4: 487]; *Моя ж душа ступила весла-крила, // І я мовчав* [4: 460].

У перші роки еміграції душа ліричного героя сповнена спогадів про рідну землю і мрій повернутися на Україну: *Спогади в'ються роями, // Падають в душу мою* [4: 309]; *Спогади милі, кохані // Сповнюють душу мою* [4: 309]; *В душі ношу єдину мрію, // Одну її пецу, лілею* [4: 279]; *Зима пройшла, весна минає, // А їх не бачу я... // Усе чогось, когось чекає // Душа моя* [4: 310]. Монологічне мовлення ліричного героя зумовлене відчуттям непереборної ностальгії. Перебуваючи на чужині, поет усе частіше повертається до категорії душі, а частотне вживання слова «душа» концептуально пов'язано з образом «рідна українська земля». Напругу душевних емоцій ліричного героя передано через образи «серця бідного», «темної ночі», «пустелі», «глухого лісу», «самотнього духу». Драматичні події життя, реалій зовнішнього світу О. Олесь пропускав через власне ество. Оприявлені в його художній семантиці, характері та способі думання, вони висвічували експресивно наснажений стан його душі. На еміграції свою душу О. Олесь називає холодною, проводячи паралель «моя душа холодна» – «чорна безодня»: *О сонце, всміхнись хоч мені, // Зігрій мою душу холодно, // Заглянь в мою чорну безодню, // Кинь в неї проміння ясні* [4: 422].

Поет широко послуговується станом польоту душі в поетичних творах, спрямованих углиб, у середину осмислюваного явища: *Душа моя літає // Вгорі в блаженному розмаї* [4: 572]; *Душа моя // Скрізь в повітрі розлилася* [4: 196]. Художньо-семантичне наповнення МОЯ ДУША – ЛІТАЄ репрезентує намір досягнути довкілля й охопити його своєю увагою: *Туди, де образи кохани, // Душа окрилена летить* [4: 307]; *Так і душа моя до них* (птахів – К. Г.) *// Летить на крилах жалібних* [4: 430].

В Олесевому мовомисленні відбулося розширення семантики слова «душа», в результаті чого воно виконує й інші дії, перебуває в різних станах: *Але душа моя німіє, // Але кричить душа моя* [4: 779]; *Душа ставала крем'яною* [4: 153]; *Теплом і ясністю душа моя повита... // В обіймах ніжності душа моя* [4: 622]. Актуалізація поетової сентенції *Ні, душу мучити свою // Я більше вже не можу* [4: 253] відбувається на початку першої та останньої строф однієї з Олесевих інтимних поезій. Душевний стан ліричного героя, сповнений почуттями провини перед коханою, вербалізовано в таких рядках: *Душа моя не тільки що кричати – // І плакати не може* [4: 721]. Душа закоханого ліричного героя «згоріла, навіть коли навколо холод і зима», коли вона «не зна вже більше гріз», спочиває у внутрішньому спокої: *Так чим же так душа моя згоріла, // Коли навколо холод і зима?* [4: 588]; *Душа моя не зна вже більше гріз* [4: 154].

Для інтимної поезії О. Олесь характерний стан ДУША – ЖИВА. У мовомисленні письменника душа «говорить», «дивиться», «слухає»: *Так дивиться чудно душа моя бідна // В таємную душу твою // І щось мені каже, щось хоче сказати, // А я слів не вловлю* [4: 199]; *Тиша хмарою б упала, // І вона б душі моїй // Так багато розказала* [4: 278]; *Очі моєї русалки // В душу дивляться мою* [4: 784]; *І у мене душа спочиває* [4: 573]. Написану на еміграції поезію «В моїй душі не сходе сонце» можна назвати віршем-концептом Я – МОЯ ДУША.

Простір душі, репрезентований мовною свідомістю та почуттєвим життям Я ліричного героя, подається в трьох основних вимірах. Перший – це душа як конкретика, явлена внутрішніми перипетіями біографії однієї людини. Другий – душа як метонімія, оприявлена в національних координатах як душа України. І третій вимір – душа як субстанція, втілена в прагненні відчути, осмислити й виразити шукання Світової Душі.

У подальших дослідженнях слід проаналізувати художньо-семантичні наповнення сфер МОЄ СЕРЦЕ, МОЯ ПІСНЯ, МОЇ ДУМКИ в Олесевому мовомисленні.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бабишкін О.К.** Олександр Олесь / О.К. Бабишкін // Радянське літературознавство. – 1958. – № 1. – С. 88–105.
2. **Інститут рукописів НУНБ ім. В.І. Вернадського НАН України.** – Ф. XV, од. зб. 1248.
3. **Макарчук В.** Мета велика в одну родину всіх збере. Ндруковані Олесеві поезії / В. Макарчук // Слово і час. – 1994. – № 7. – С. 13–16.
4. **Олесь О.** Твори : [В 2 т.] / [упоряд. Р.П. Радішевський]. – К. : Дніпро, 1990. – Т. 1 : (Поетичні твори. Лірика. Проза. Поза збірками. З неопублікованого. Сатира). – 959 с.
5. **Рисак О.О.** Душа як основа авторської перцепції Олександра Олесь / О.О. Рисак // Рисак О.О. «Найперше – музика у Слові» : Проблема синтезу мистецтва в українській літературі кінця XIX – початку XX ст. – Луцьк : Редакційно-видавничий відділ «Вежа» Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 1999. – С. 355–360.